

XIX. SZÁZADI EGYETEMES TÖRTÉNELEM

FRANCIAORSZÁG A XIX. SZÁZADBAN

I. A FRANCIA FORRADALOM LEZÁRÁSA

- *Direktórium (1795-1799)*: a jakobinusok bukása után átszervezik a törvényhozást és a végrehajtást. A végrehajtás egy 5 fős Direktórium kezébe kerül.
- *Törvényhozás*: két részből áll: ötszázak tanácsa és vének tanácsa
- *Cél*: diktatúra elkerülése, de nem tudják a törvényességet betartani, lázadások rendszeresek

II. NAPÓLEON URALMA

Élete és hatalomra jutása:

- Korzika szigetén, Ajaccióban született (nem tanult meg sohasem tökéletesen franciául)
- Párizsban katonai tanulmányokat folytatott, fő területe a tüzérség (modern fegyvernem)
- *Katonai sikerei*:
 - Itáliában Ausztria ellen
 - Egyiptomban támadja meg az angolokat: meglepetésszerű támadást indít az angol gyarmat ellen, sokáig sikereket ér el, de végül Nelson admirálistól vereséget szenved.
 - Bátor katonai vállalkozásai miatt egyre népszerűbb Franciaországban.
- *Államcsíny: 1799. november 9.*
 - Lemondatja a Direktórium tagjait, és első konzulként átveszi a hatalmat
- *Nyílt egyeduralom: 1804. december 2.*
 - Császárrá koronázza magát

Belpolitikája:

- *Gazdaság*: Francia Bank megalapítása, értékálló pénz és korszerű adórendszer bevezetése
 - *Törvények*: Polgári Törvénykönyv (Code Civil), Kereskedelmi –és büntető Törvénykönyv (Code Napoleon)
 - *Hadsereg*: jól szervezett tömeghadsereg
- Eredmény: stabil gazdaságú, erős Franciaország. Megvalósítja mindazt, amit korábban a forradalomtól vártak az emberek.

Külpolitikája: célja az európai és gyarmati hegemonia (egyeduralom) megszerzése. Legnagyobb ellenfele Anglia volt.

- *Hódításai*: szárazföldön sikeres, Európa területének nagy részét megszerzi
 - 1805: Austerlitz-nél legyőzi az osztrákokat és az oroszokat (három császár csatája)
 - 1806: Jénánál legyőzi a poroszokat.

Utána Anglia ellen fordul, és meghirdeti ellene a kontinentális zárlatot. Megtiltja, hogy bármilyen kapcsolatot létesítsenek a kontinens országai Angliával. Célja, hogy gazdaságilag gyengítse meg Angliát.

 - 1807: békére kényszeríti az oroszokat. Spanyolok ellen harcol, de őket nem sikerül legyőznie.
 - 1809: az ellen szövethető nemzetközi csapatokat Wagramnál legyőzi. Ezután az osztrák császár, I. Ferenc feleségül adja neki lányát, Mária Lujzát.
- *Veresége*: 1810-es évektől folyamatosan szorul vissza.
 - A kontinentális zárlatot szigorítani akarja, de az oroszokkal összetűzésbe kerül, ezért hadjáratot indít ellenük. 1812: Borogyinónál győz, de hatalmas áldozatok árán, ezért legyengült seregével visszavonul Franciaországba.
 - Spanyolok gerillaharcái sikeresek ellene (helyi adottságokat kihasználva, rajtaütésszerű támadásokat indítanak a franciák ellen)
 - Ellenfelei újra összefognak Napóleon ellen: 1813-ban a lipcsei „népek csatájá”-ban Napóleon veszít, és lemondása után Elba szigetére száműzik
- *Visszatérése*: 1815-ben váratlanul visszatér, nagyon népszerű, sokan csatlakoznak hozzá. Waterloonál vereséget szenved, ekkor messzebbre, Szent Ilona szigetére száműzik, ott hal meg 1821-ben.

III. A FORRADALOM ÉS NAPÓLEON HATÁSAI

Forradalom: eszmék gyorsan terjednek, népszerűek lesznek. „Szabadság, egyenlőség, testvériség!”

A régi uralkodócsaládok féltik a hatalmukat, ezért a franciák ellen többször is koalíciót hoznak létre.

Napóleon: a meghódított területeken új államokat hoz létre. Pl.: Német-római Császárság helyett Rajnai Szövetség, Holland Királyság.

Európa gazdasága fellendül átmenetileg, mert könnyen lehet értékesíteni a termékeket a hadseregnek.

Modern fegyverviselés bevezetése: tüzérség fejlesztése; hadsereg ellátása.

A SZENT SZÖVETSÉG

I. BÉCSI KONGRESSZUS

A nagyhatalmak 1814-1815-ben ülnek össze Bécsben, hogy rendezzék az európai hatalmi helyzetet. Ez a Szent Szövetség rendszere.

- Fő cél: európai hatalmi egyensúly (kontinentális egyensúly) megteremtése. Anglia számára a legfontosabb, hogy ne legyen a kontinensen egyik nagyhatalom sem túlságosan erős a többihez képest
- Területi átalakítások:
 - Oroszország: Finnország, Besszarábia
 - Poroszország, Ausztria, Hollandia: kisebb területeket kapnak
 - Nagy-Britannia: stratégiai fontos Málta és Gibraltár lesz az övé
 - Franciaország: visszaszorul az 1790. évi határai közé; a királyi család hatalmát visszaállítják
- Tagok nagyhatalmi találkozókat fognak tartani, hogy a háborús konfliktusokat elkerüljék.

II. 1820-AS ÉVEK ÁTALAKULÁSA

Spanyolország és Nápoly területén szabadságmozgalmak kezdődnek, ezeket a Szent Szövetség csapatai leverik.

Görögország: a meggyengült Török Birodalom ellen harcolnak. 1829-ben elismerik a függetlenné válását.

XIX. SZÁZADI ESZMEÁRAMLATOK

I. LIBERALIZMUS: liber=szabad ember

Fő cél:

- Egyéni szabadságjogok megerősítése
- Alapvető emberi jogok: szólás -, sajtó -, vélemény -, gyülekezés szabadsága
- Jogegyenlőség

Állam funkciója/feladata:

- Ország védelme
- Társadalom egyik tagját megvédeni a másiktól
- Szociális intézmények fenntartása

II. KONZERVATIVIZMUS: conservare=megőriz, megtart

Liberalizmusra adott válaszként alakult ki.

Ok: nem értenek egyet a liberalizmushoz kapcsolódó forradalmi változások gyorsaságával

Helyette:

- Erőszak nélküli, fokozatos átalakulás kell
- Hagyományos értékeket meg kell tartani

III. NACIONALIZMUS: natio=nemzet

Nemzet fogalma:

- *Középkor*: kiváltságos rétegek
- *XIX. sz.*: modern politikai nemzet fogalma megszületik. Egy terület lakóinak nyelvi, kulturális, történelmi hagyományok alapján szerveződő közössége.

A modern nemzet kétféleképpen alakulhat ki:

1. *Államnemzeti fejlődés:* az állam határai gyakorlatilag egybeesnek a nemzeti határokkal (egy állam-egy nemzet). Pl.: Franciaország.
2. *Kultúrnemzeti fejlődés:* nincs önálló államiság, ezért a nemzeti fejlődés a kultúrában kezdődött el. (egy állam-több nemzet). Pl.: német, olasz, magyar, horvát, román, szlovák nemzet.

IV. SZOCIALIZMUS: munkássághoz kapcsolódó eszmeáramlat, a XIX. sz. végén alakult ki.

AZ IPARI FORRADALOM

I. KIINDULÁS

Ipari forradalom fogalma: ipar átalakulása mellett a mezőgazdaság, társadalom és életmód is jelentősen megváltozik; nem forradalmi gyorsaságú változás, hanem több évtizeden keresztül zajlott

Első szakasza: 1780-1860 között zajlott

Kiindulás helye: Anglia, innen terjed el először Nyugat-Európában és Amerikában, majd Kelet-Európában is

II. MEZŐGAZDASÁG

Az ipar fejlődésének alapja a mezőgazdaság átalakulása:

- Új technológiák: vetésforgó (nincsen ugar, minden területet bevetnek), elterjed a trágyázás
- Bekerítések: XVI-XVIII. században a földbirtokosok bekerítik a közös földeket és a bérlők parcelláit

Következménye:

- Sokan elvesztik a földjeiket, és nem tudnak a mezőgazdaságból megélni. Ez a szabad munkaerő az iparba áramlik
- Átalakul a földművelés, kialakul a polgári földtulajdon. Nagy mennyiségben termelnek élelmiszer-növényeket és ipari nyersanyagokat, így Anglia mezőgazdasága önellátó lett.
- Elkezdődik a mezőgazdaság gépesítése

III. IPAR

Ipar fejlesztésének alapjai:

- Van tőke, ami felhalmozódik a mezőgazdaságban, és azt befektetik az iparba.
- Van felvevő piac: a hazai növekvő népesség és a gyarmatbirodalom növekedése
- Manufaktúrákban nagy mennyiségben, olcsón (rosszabb minőségű) árut tudnak előállítani. A gépek megjelenésével később gyárak alakulnak ki.
- Találmányok minden területen segítik a fejlődést

Húzóágazat a textilipar: ennek az ágazatnak a fejlődése eredményezi a többi ágazat fejlődését

- *Alapanyag:* mezőgazdaságból származó gyapjú, és a gyarmatokról érkező gyapot
- *Találmányok:*
 - Fonás: Hargreaves: „fonó Jenny”; Crompton: öszvér
 - Szövés: Cartwright: gépi szövőszék, John Kay: repülő vetélő

Gőzgép: James Watt találta fel

- Minden ágazatban forradalmasítja a termelést
- Gőzenergiával hajtott erőgépeket alkalmaznak, nincs szükség az emberi és állati erőre
- Megugrik a termelés hatékonysága

Nehézipar:

- Megnő a gépek iránti kereslet (közlekedési eszközök, gépek), ennek előállítása a nehézipar feladata
- Találmány: Maudslay: vas esztergapad. Megjelennek a szerszámgépek.

IV. KÖZLEKEDÉS

Szükségessé válik, hogy nagy mennyiségű árut nagy távolságra szállítsanak:

- Először csatornázással biztosítják az utakat. Fulton találmánya a gőzhajó (1807).
- A vasút megjelenése forradalmasítja a közlekedést:
 - Stephenson: gőzmozdony (1814)
 - Stockton és Darlington között elkészül az első vasútvonal (1825)

- Vasút hálózza be az egész országot: ezzel lecsökken a menetidő is, és lehetővé válik újabb területek bekapcsolása a termelésbe.
- A vasút építéséhez szükséges a nehézipar további fejlesztése

V. KÖVETKEZMÉNYEK

- Növekszik a népesség: javulnak az életkörülmények, és van elég termék (élelmiszer). A hirtelen és gyors népességnövekedést demográfiai robbanásnak nevezzük.
- Létrejön a gyári munkásság, a felszabaduló mezőgazdasági munkaerő az iparba áramlik.
- A városok száma és lakossága is megnő. Probléma a városokban a csatornázás, vízelvezetés, általában a megfelelő életkörülmények hiányoznak.
- Környezetkárosítás: bányászat, utak, vasút építése átalakítja a környezetet. Szmog alakul ki.

TÁRSADALOM

I. MUNKÁSOK HELYZETE

Kiszolgáltatott helyzetük oka:

- Sokan keresnek munkát, 14 órás munkanappal, nők és gyermekek dolgoztatása általános
- Gépek egyre több munkaerő helyettesítésére képesek

Munkások szervezetei:

- Gépek terjedése miatt gépromboló mozgalmak kezdődnek (Lyon, Anglia, Szilézia)
- Szakszervezetek: szakmai alapon szerveződnek, először Angliában jönnek létre (pl.: chartizmus)
- Gyári törvények (1847): Angliában szabályozzák a munkások helyzetét (tiltják a bányákban a gyermek –és női munkát)

II. SZOCIALIZMUS

Kiindulása, hogy az egyenlőség (a francia forradalom egyik fő jelszava) nem valósult meg.

1. Utópista szocializmus: utópia= megvalósíthatatlan álom. Észérvekkel, értelmi ráhatással és meggyőzéssel lehet megvalósítani az ideális társadalmat.
 - Saint-Simon: iparosok és henyélők (nemesek) alkotják a társadalmat, akik egymással szemben állnak. Szerinte az irányítást a tudósokra kellene bízni, mert csak abban a világban valósulhat meg a boldogság.
 - Fourier: falansztereket képzelt el (pl.: Madách Imre: Az ember tragédiája című műve). A falanszterben képességük alapján egyenlő csoportokba osztják az embereket, akik egymással szoros életközösségben élnek. Nincs szükség semmilyen egyéniségre.
 - Owen: angol gyártulajdonos, aki saját gyárában jó életkörülményeket biztosított a munkásoknak. Tönkre ment.
2. Tudományos szocializmus: Karl Marx és Friedrich Engels nevéhez kapcsolódik. 1848-ban adják ki fő művüket, a Kommunista kiáltványt.
 - Elméletük alapja: a világ állandó mozgásban van, amit az ellentétek harca okoz. Ez a harc fennáll a társadalomban is.
 - Minden korszakban két szembenálló társadalmi osztály volt (osztályharc):
 - Ókor: szabadok és rabszolgák ellentéte
 - Középkor: nemesek (kiváltságosok) és jobbágyok ellentéte
 - Újkor: tőkések, kapitalisták és a nincstelen proletárok, munkások ellentéte. A tőkések azzal zsákmányolják ki a munkásokat, hogy nem fizetik meg a munkájuk értékét. Ezzel tesznek szert a tőkések profitra.
 - Az újkori ellentét elvezet a kommunisták vezette munkásság forradalmáig:
A forradalom rövid idő alatt világméretűvé válik. A fegyveres harc végén a munkásság felszabadul, és hatalomra kerül (proletárdiktatúra). Megszüntetik a magántulajdont, az osztályok közötti különbséget, és létrejön a kommunizmus, ahol mindenki egyenlő.

EURÓPA AZ 1830-AS ÉVEKBEN

I. FORRADALOM FRANCIAORSZÁGBAN

1830. július 25.: feloszlatja a parlamentet X. Károly király. Párizs lakói fellázadnak, mire a király Anglia területére menekül. A parlament ezután Lajos Fülöpöt hívja meg a trónra, aki új alkotmányt ad ki, és fellendíti a gazdaságot.

II. FORRADALOM HATÁSAI

Európa több országában forradalmi megmozdulások kezdődnek:

Pl.: Itália (a mozgalmat az osztrákok leverik), német területek, Lengyelország (Jozef Bem, Henrik Dembinsky a vezetők)

A Szent Szövetség rendszere nem működik megfelelően.

EURÓPÁN KÍVÜLI TERÜLETEK

I. BRIT GYARMATOSÍTÁS

A Brit gyarmatbirodalom a legnagyobb és legerősebb. Szoros gazdasági kapcsolatok alakulnak ki az anyaország és a gyarmatok között (ezt segíti a kontinentális zárlat bevezetése). A brit ipar számára a nyersanyagot a gyarmatok biztosítják, illetve a késztermékek egy részét ők vásárolják meg.

1. Afrika: Egyiptom és Fokföld a legfontosabb területek. Ekkor még a kontinens belső területeit nem ismerik.
2. India: az USA függetlensége után a legfontosabb gyarmat („A brit korona ékköve”)
 - a. Negatív hatások: az angol olcsó textilipar tönkreteszi a hagyományos indiai kézműveseket. A gyapot a legfontosabb termék Anglia számára, ezért annak a termelését szorgalmazzák. Nincs elég vetésterület a gabonanövényeknek, azért éhínség alakul ki az országban.
 - b. Pozitív hatások: helyi vezetőket nem váltják le, és tompítják a belső vallási ellentéteket a mohamedánok és a hinduk között

II. AMERIKA

Az ország nyugati irányú terjeszkedése folyamatos:

- Louisianát megveszik a franciáktól, Floridát a spanyoloktól
- Szerződésekkel és hódításokkal is jutnak területhez
- A 19. sz. közepére kijutnak a Csendes-óceánig

Gazdaság: lépést tud tartani az ország az ipari forradalommal, hamar átveszik az újításokat

Politika:

- Kihasználják, hogy az európai országok saját gondjaikkal vannak lefoglalva
- 1823: Monroe-elv megfogalmazása. Az elnök azt mondja, hogy „Amerika az amerikaiaké”, és nem enged, hogy Európa túlságosan beleszóljon az egész kontinens életébe.

III. KÍNA, JAPÁN

Mindkét ország az elzárkózás politikáját választja. Japán ezt hosszú távon is meg tudja őrizni. Kínába az európai kereskedők Indiából ópiumot juttatnak, ezért háború kezdődik (első ópiumháború). A harcokban Kína veszít, és az angolok megszerzik Hongkongot.